JUSTITSMINISTERIET

Folketinget
Retsudvalget
Christiansborg
1240 København K
DK Danmark

Dato: 2. juni 2020
Kontor: Strafferetskontoret
Sagsbeh: Nina Lentz
Sagsnr.: 2020-0030-3776
Dok.: 1475111

Hermed sendes besvarelse af spørgsmål nr. 916 (Alm. del), som Folketingets Retsudvalg har stillet til justitsministeren den 13. februar 2020. Spørgsmålet er stillet efter ønske fra Karina Lorentzen Dehnhardt (SF).

Nick Hækkerup

/

Mette Johansen

Slotsholmsgade 10
1216 København K.

T +45 7226 8400
F +45 3393 3510

www.justitsministeriet.dk
jm@jm.dk

Spørgsmål nr. 916 (Alm. del) fra Folketingets Retsudvalg:

> ”Mener ministeren at det er et problem for retssikkerheden, når Retslægerådet påpeger, at en fjerdedel af de mentalerklæringer, som de skal vurdere, er så mangelfulde, at det ikke er muligt, jf. artiklen "Brist i op mod hver tredje mentalerklæring: Ordfører kalder det en skandale for retssikkerheden" fra Berlingske den 13. februar 2020?”

Svar:

1. Artiklen ”Brist i op mod hver tredje mentalerklæring” bragt i Berlingske den 13. februar 2020 omhandler kvaliteten af mentalerklæringer i straffesager, hvor der opstår spørgsmål om, hvorvidt den tiltalte er mentalt retarderet. Det fremgår bl.a. af artiklen, at det særligt er problematisk, at der ikke lægges tilstrækkelig vægt på udviklingshæmning i barndommen og for stor vægt på IQ-tests.

Mentalerklæringer indeholder lægefaglige vurderinger, og de indgår i anklagemyndighedens vurdering af, hvilken påstand der skal nedlægges under en straffesag, ligesom de indgår i rettens vurdering af, om der i den konkrete straffesag er grundlag for at idømme anden foranstaltning end straf i medfør af straffelovens §§ 68-70, herunder bl.a. som følge af mental retardering. Mentalerklæringerne har således ikke betydning for vurderingen af, om en tiltalt skal findes skyldig i kriminalitet.

Mentalerklæringers høje faglige kvalitet er en forudsætning for, at anklagemyndigheden og domstolene kan handle i tillid til de retspsykiatriske erklæringer, som de præsenteres for.

Jeg er derfor helt enig i, at det er et problem for både den enkelte og for tilliden til retssystemet, hvis kvaliteten ikke er tilstrækkelig høj i alle sager, og er det tilfældet, skal der rettes op herpå.

2. Det anføres i artiklen, at Retslægerådet i 2016 på baggrund af en stikprøve advarede om, at 20 ud af 71 personer »ikke var mentalt retarderede eller i en tilstand ligestillet hermed«, selv om de netop var blevet vurderet mentalt retarderede i mentalundersøgelsen i første omgang, og at det fik Retslægerådet til at udtrykke bekymring for forekomsten af et stort antal »forkerte« domme i sin årsberetning.

Rigsadvokaten har oplyst, at Rigsadvokaten den 24. februar 2020 har holdt et møde med Retslægerådet, Danske Regioner, Retspsykiatrisk Klinik og de regionale statsadvokater, hvor problemstillingen om mentalerklæringer vedrørende mentalt retarderede blev drøftet, og hvor det bl.a. blev aftalt, at de relevante aktører snarest muligt skal forsøge at tilvejebringe et bedre datagrundlag med henblik på at belyse, om der kan være grundlag for yderligere tiltag, f.eks. præcisering af retningslinjerne på området mv. Rigsadvokaten forventer på den baggrund at indkalde til et nyt møde hurtigst muligt.

Det skal videre bemærkes, at Retslægerådets bekymring for, at der skulle være afsagt "forkerte" domme ikke vedrører de sager, som forelægges rådet – da rådet i så fald har mulighed for at udbedre eventuelle fejl og mangler i sagerne – men går på, om der potentielt kan være fejl i sager, som ikke forelægges Retslægerådet.

Der foreligger en række retssikkerhedsmæssige garantier, som skal bidrage til at sikre, at en person, der findes skyldig i kriminalitet, også idømmes den rette sanktion.

Jeg vil navnlig fremhæve, at Rigsadvokaten har oplyst, at anklagemyndigheden – hvis der er tvivl om mentalerklæringens indhold – som udgangspunkt vil sende erklæringen retur til overlægen med supplerende spørgsmål eller anmode overlægen om at præcisere anbefalingen.

Herudover har Rigsadvokaten i Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet om Psykisk afvigende kriminelle, fastsat retningslinjer for, hvornår mentalundersøgelser forelægges Retslægerådet. Det følger bl.a. af retningslinjerne, at mentalundersøgelser som regel forelægges for Retslægerådet, når de anbefaler dom til anbringelse i institution. En mentalundersøgelse i en straffesag, hvor den tiltalte på grund af mental retardering anbefales anbragt på en institution, vil derfor som regel have været forelagt Retslægerådet. Det følger også af retningslinjerne, at en mentalundersøgelse bør forelægges Retslægerådet, hvis der er tvivl om, hvilken foranstaltning der er bedst egnet til at forebygge lovovertrædelser, eller der i øvrigt er andre tvivlsspørgsmål vedrørende sanktionsspørgsmålet.

Den tiltalte og dennes forsvarer kan endvidere, hvis de er uenige i indholdet af mentalerklæringen, anmode om, at der udarbejdes en supplerende erklæring. Hvis anklagemyndigheden ikke finder, at der skal udarbejdes en supplerende udtalelse, kan spørgsmålet indbringes for retten.

Hertil kommer, at de regionale statsadvokater er inddraget i alle sager, hvor der nedlægges påstand om en foranstaltning, ligesom statsadvokaterne fører løbende tilsyn med området, herunder at en foranstaltning efter §§ 68, 69 eller 70 ikke opretholdes i længere tid og videre omfang end nødvendigt.

Det skal hertil bemærkes, at Rigsadvokaten ved e-mail af 19. februar 2020 anmodede politikredsene og de regionale statsadvokater om at være særligt opmærksomme på, om der er behov for at forelægge mentalerklæringer vedrørende mentalt retarderede for Retslægerådet.

Rigsadvokaten har endvidere oplyst, at der på det føromtalte møde den 24. februar 2020 mellem Rigsadvokaten, Retslægerådet, Danske Regioner, Retspsykiatrisk Klinik og de regionale statsadvokater, hvor problemstillingen om mentalerklæringer vedrørende mentalt retarderede blev drøftet, var enighed om, at det vil være unødvendigt og uhensigtsmæssigt at forelægge alle mentalerklæringer vedrørende mentalt retarderede for Retslægerådet, at det er vigtigt, at der er opmærksomhed på i hver enkelt sag at vurdere behovet for supplerende oplysninger samt forelæggelse for Retslægerådet, og at der i tvivlstilfælde altid bør ske forelæggelse. Som nævnt forventer Rigsadvokaten at indkalde til et nyt møde om emnet hurtigst muligt.

Der henvises i øvrigt til udtalelsen fra Rigsadvokaten, der er gengivet nedenfor i pkt. 3.

Jeg vil herudover henvise til min samtidige besvarelse af spørgsmål nr. 924 og 928 (Alm. del) fra Folketingets Retsudvalg, hvoraf det bl.a. fremgår, at det er min forventning, at spørgsmålet om, hvilken vægt udviklingshæmning i barndommen og IQ-tests bør tillægges i mentalerklæringer, indgår i de drøftelser, som Rigsadvokaten har med Retslægerådet, Danske Regioner, Retspsykiatrisk Klinik og de regionale statsadvokater.

3. Justitsministeriet har til brug for besvarelsen af spørgsmålet indhentet en udtalelse fra Rigsadvokaten, der redegør for brugen af mentalerklæringer i straffesager og det tilsyn, der føres med området for at sikre kvaliteten. Rigsadvokaten har oplyst følgende:

> "**1.** Det følger af retsplejelovens § 809, stk. 1, at sigtede skal underkastes mentalundersøgelse, når dette findes at være af betydning for sagens afgørelse.
>
> Rigsadvokaten har i Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet om Psykisk afvigende kriminelle, bl.a. fastsat retningslinjer for ankla-

gemyndighedens behandling af sager vedrørende psykisk afvigende kriminelle, herunder hvornår mentalundersøgelse bør iværksættes. Det fremgår heraf, at spørgsmålet om, hvorvidt mentalundersøgelse skal foretages, beror på en samlet vurdering, der foruden det umiddelbare indtryk af sigtede under afhøringerne og pågældendes adfærd under en eventuel varetægtsfængsling omfatter den aktuelle sag, tidligere sager, oplysningerne om pågældendes personlige forhold i en eventuel personundersøgelse efter retsplejelovens § 808 og oplysninger om tidligere psykiatrisk behandling eller sociale hjælpeforanstaltninger.

Det fremgår endvidere, at en mentalundersøgelse bl.a. vil være relevant, hvis sigtede tidligere har modtaget psykiatrisk behandling, eller der i øvrigt kan være grund til at formode, at sigtede er sindssyg eller mentalt retarderet, jf. straffelovens § 16, og når der i øvrigt, f.eks. på grund af de strafbare handlingers art og/eller grovhed, er grund til at formode, at sigtedes mentale tilstand afviger fra det normale. Der kan herudover være grundlag for at iværksætte mentalundersøgelse, når kriminalitetsbetingelserne for anvendelse af forvaring efter straffelovens § 70 er opfyldt.

Behovet for mentalundersøgelse skal afklares så tidligt som muligt. Formålet hermed er at sikre, at undersøgelsen af den sigtede kan iværksættes uden at forsinke straffesagen væsentligt. Som udgangspunkt skal mentalundersøgelse således iværksættes sideløbende med efterforskningen. Det kan dog efter en konkret vurdering være hensigtsmæssigt først at iværksætte undersøgelsen af sigtede efter, at hovedparten af efterforskningen er afsluttet.

Anklagemyndigheden afgør, om der skal fremsættes begæring om mentalundersøgelse, og tager stilling til begæringer herom fra anden side, herunder fra forsvareren. Retten afgør ved kendelse tvistigheder om begæringer fra forsvareren eller sigtede om foretagelsen af mentalundersøgelse, jf. retsplejelovens § 746, stk. 1.

Mentalundersøgelsen forelægges som regel for Retslægerådet,

- når sigtelsen angår alvorligere personfarlig kriminalitet, og den sigtede ifølge mentalerklæringen er sindssyg eller mentalt retarderet,
- når mentalerklæringen anbefaler dom til anbringelse i institution,
- når der er rejst spørgsmål om anvendelse af forvaring, jf. straffelovens § 70,
- når der er spørgsmål om at anvende foranstaltninger for personer omfattet af straffelovens § 73,
- når der er tvivl om, hvilken foranstaltning der er bedst egnet til at forebygge lovovertrædelser, eller der i øvrigt

er andre tvivlsspørgsmål vedrørende sanktionsspørgsmålet, eller
- når der i øvrigt foreligger særlig anledning til, at rådets erklæring om sanktionsspørgsmålet indhentes. En særlig anledning kan foreligge, når der ikke i mentalerklæringen anbefales en særforanstaltning, men hvor der i sagen er oplysninger om, enten at sigtede tidligere har været indlagt på psykiatrisk afdeling, eller at der tidligere har været iværksat foranstaltninger over for sigtede.

Det er den lokale anklagemyndighed i politikredsen, der forelægger mentalundersøgelsen for Retslægerådet. Hvis der er beskikket en forsvarer for sigtede, skal politikredsen sende en kopi af forelæggelsen til forsvareren med oplysning om muligheden for at stille yderligere spørgsmål. Eventuelle spørgsmål fra forsvareren stilles via politikredsen.

De regionale statsadvokater afgør efter indstilling fra politikredsen, hvilken foranstaltning anklagemyndigheden skal nedlægge påstand om, herunder hvilken foranstaltning, der efter anklagemyndighedens opfattelse er mest formålstjenlig for at forebygge lovovertrædelser. De regionale statsadvokater er således inddraget i alle sager, hvor der nedlægges påstand om en foranstaltning, ligesom statsadvokaterne fører løbende tilsyn med området, herunder at en foranstaltning efter §§ 68, 69 eller 70 ikke opretholdes i længere tid og videre omfang end nødvendigt.

Ved vurderingen af, hvilken foranstaltning der bør nedlægges påstand om, indgår en afvejning af sikkerheds- og behandlingsmæssige hensyn, men også proportionalitetsbetragtninger under hensyntagen til kriminalitetens art og grovhed. De lægelige udtalelser – herunder Retslægerådets anbefaling – er vejledende for anklagemyndigheden, men indgår i anklagemyndighedens vurdering med stor vægt.

Anklagemyndigheden efterprøver ikke den lægelige vurdering, herunder diagnosticeringen og det lægelige skøn. Hvis anklagemyndigheden undtagelsesvist nedlægger en anden påstand end den, der anbefales i mentalerklæringen eller af Retslægerådet, vil baggrunden være et juridisk skøn, f.eks. at den pågældende ikke vurderes at være utilregnelig, jf. straffelovens § 16, stk. 1, at anklagemyndigheden ikke vurderer, at en foranstaltning er formålstjenlig, jf. straffelovens § 69, eller at anbefalingen ikke er proportional i forhold til kriminalitetens art.

Hvis anbefalingen i mentalundersøgelsen er uklar, f.eks. i forhold til forslag til foranstaltning, eller hvis den ikke er udarbejdet i overensstemmelse med formuleringerne i Rigsadvokatmeddelelsen, vil anklagemyndigheden som udgangspunkt sende erklæringen retur til overlægen med supplerende spørgsmål eller anmode overlægen om at præcisere anbefalingen.

Såfremt sigtede er uenig i indholdet af en mentalerklæring, kan pågældende via sin forsvarer anmode om, at der udarbejdes en supplerende erklæring. Anklagemyndigheden vil herefter sende erklæringen retur til overlægen med supplerende spørgsmål eller anmode overlægen om at præcisere anbefalingen. Såfremt anklagemyndigheden ikke finder, at der skal udarbejdes en supplerende udtalelse, kan spørgsmålet indbringes for retten i medfør af retsplejelovens § 746, stk. 1.

Det er i sidste ende retten, der i forbindelse med hovedforhandlingen afgør, hvilken foranstaltning en tiltalt skal idømmes.

2. Anklagemyndigheden har sammen med relevante samarbejdspartnere de seneste år arbejdet på at nedbringe sagsbehandlingstiden ved udarbejdelse af mentalerklæringer. Rigsadvokaten har bl.a. sammen med en arbejdsgruppe bestående af repræsentanter fra anklagemyndigheden, Justitsministeriet, Retspsykiatrisk Klinik, Retspsykiatrisk Afdeling, Risskov samt Retslægerådet set nærmere på processen for mentalundersøgelser, koncepter for mentalerklæringer samt på anklagemyndighedens interne arbejdsgange og koncepter. Dette arbejde har resulteret i en række initiativer, herunder nye koncepter, mere effektive sagsgange samt fastlæggelse af bedste praksis i forhold til at nedbringe antallet af udeblivelser fra mentalundersøgelser.

I forbindelse med opfølgning på dette arbejde har Rigsadvokaten ved e-mail af 22. november 2019 til Retspsykiatrisk Klinik, de retspsykiatriske afdelinger i Vestdanmark og Danske Regioner anmodet om, at de vedtagne koncepter for mentalerklæringer som udgangspunkt skal følges. Rigsadvokaten har desuden anmodet om, at et evt. foranstaltningsforslag så vidt muligt skal formuleres i overensstemmelse med de foranstaltningstyper, der er angivet i Rigsadvokatmeddelelsen, og at foranstaltningsforslaget skal begrundes. Rigsadvokaten har samtidig anmodet de regionale statsadvokater om at tage initiativ til en dialog med afdelinger/klinikker om, hvordan man bedst sikrer, at mentalerklæringerne og foranstaltningsforslagene er i overensstemmelse med retningslinjerne i Rigsadvokatmeddelelsen.

Statsadvokaten i Viborg har oplyst, at statsadvokaten og de retspsykiatriske afdelinger i Vestdanmark har været i dialog herom, og at statsadvokaten i en periode samler eksempler på mentalerklæringer, hvor retningslinjerne i Rigsadvokatmeddelelsen ikke er fulgt. Herefter vil der blive afholdt et møde med afdelingerne, hvor der sættes fokus på emnet.

Statsadvokaten i København har oplyst, at statsadvokaten modtager langt hovedparten af mentalerklæringer fra Retspsykiatrisk Klinik. Statsadvokaten har endvidere oplyst, at klinikken løbende arbejder med kvaliteten af mentalerklæringerne, herun-

der i forhold til opbygning og formuleringen af foranstaltningsforslag. Statsadvokaten vil som udgangspunkt deltage i mødet, som Statsadvokaten i Viborg vil afholde med de retspsykiatriske afdelinger i Vestdanmark, jf. ovenfor.

Herudover er der nedsat et samarbejdsforum med deltagelse af repræsentanter fra anklagemyndigheden (repræsentanter fra alle politikredse, de regionale statsadvokater og Rigsadvokaten), Justitsministeriet, Danske Regioner, Retspsykiatrisk Klinik og de tre retspsykiatriske afdelinger i Vestdanmark med henblik på at styrke det fremtidige samarbejde om sager, hvor der skal udarbejdes mentalundersøgelse, og blandt andet følge op på de iværksatte initiativer på området.

Rigsadvokaten kan i øvrigt oplyse, at Rigsadvokaten ved e-mail af 19. februar 2020 har anmodet politikredsene og de regionale statsadvokater om at være særligt opmærksomme på, om der er behov for at forelægge mentalerklæringer vedrørende mentalt retarderede for Retslægerådet.

Rigsadvokaten har herudover den 24. februar 2020 holdt et møde med Retslægerådet, Danske Regioner, Retspsykiatrisk Klinik og de regionale statsadvokater, hvor problemstillingen om mentalerklæringer vedrørende mentalt retarderede blev drøftet. Der var på mødet enighed om, at det vil være unødvendigt og uhensigtsmæssigt at forelægge alle mentalerklæringer vedrørende mentalt retarderede for Retslægerådet. Der var dog enighed om, at det er vigtigt, at der er opmærksomhed på i hver enkelt sag at vurdere behovet for supplerende oplysninger samt forelæggelse for Retslægerådet, og at der i tvivlstilfælde altid bør ske forelæggelse. Samtidig blev det aftalt, at de relevante aktører snarest muligt skal forsøge at tilvejebringe et bedre datagrundlag med henblik på at belyse, om der kan være grundlag for yderligere tiltag, f.eks. præcisering af retningslinjerne på området mv.

Rigsadvokaten forventer at indkalde Retslægerådet, Danske Regioner, Retspsykiatrisk Klinik og de regionale statsadvokater til et opfølgende møde hurtigst muligt."

3. Det er ikke hensigten med ordningen om forelæggelse, at mentalundersøgelser i alle tilfælde skal forelægges for Retslægerådet, og som det fremgår ovenfor, er der også mellem bl.a. Rigsadvokaten og Retslægerådet enighed om, at det vil være unødvendigt og uhensigtsmæssigt, at alle sager blev forelagt for Retslægerådet.

Det vil efter min opfattelse heller ikke være hensigtsmæssigt, hvis der fra centralt hold sættes et fast tal på, hvor mange mentalundersøgelser der skal forelægges for Retslægerådet. Mentalundersøgelserne skal forelægges, når

det er relevant, idet forelæggelsen ellers vil forlænge sagsbehandlingstiden til skade for både tiltalte og eventuelle ofre samt gøre processen unødigt ressourcetung.

Det er dog også min holdning, at det hverken er tilfredsstillende eller effektivt, at der potentielt er fejl i et relativt højt antal mentalerklæringer vedrørende personer med mental retardering, selvom Retslægerådet – eller anklagemyndigheden eller tiltalte og dennes forsvarer – sikrer, at disse fejl udbedres forud for eller under straffesagen. Mentalerklæringerne skal allerede ved udarbejdelsen være af høj faglig kvalitet, og det er derfor godt, at alle de relevante aktører nu har fokus på denne problematik, så der kan ske et løft af kvaliteten, der hvor der identificeres problemer.